

- שם המחקר: ממצאי הערכת מענק 'קשת'
- שנה : 2025
- סוג מחקר : הערכה
- מס' קטלוגי : 890-729-2024
- שמות החוקרים: 'מכלול', יחידת הערכה ומחקר קרן שלם.
- רשות המחקר: קרן שלם

תקציר מנהלים

מחקר זה נערך על ידי יחידת מכלול – מחקר והערכה, קרן שלם.

רקע למענק "קשת"

מענק "קשת" הוא יוזמה של קרן שלם, בשיתוף עם מינהל מוגבלויות במשרד הרווחה והביטחון החברתי, שמטרתה להעניק שירותים ומענים מיטביים לאנשים עם מוגבלויות ובני משפחותיהם. הרציונל שמאחורי המענק מבוסס על התפיסה של טיפוח וחיזוק התא המשפחתי, הנתפס כנדבך חשוב בחוסנה של המשפחה המיוחדת, וביכולתו לסייע במעטפת תמיכה מטיבה לבן/בת המשפחה עם המוגבלות.

מטרת המענק להרחיב את ההזדמנויות ברשויות המקומיות להקמת קבוצות הדרכה וקבוצות טיפוליות לבני משפחה המטפלים באנשים עם מוגבלות שכלית, פיזית, חושית והנמכה קוגניטיבית (הורים, אחים בוגרים, סבים וסבתות ובני זוג). קבוצות אלו נועדו לספק למשפחות ידע, כלים ומעטפת תמיכה מקצועית שתאפשר להם לקיים אורח חיים מאפשר ותומך לצד בן המשפחה עם המוגבלות. בנוסף, הן מאפשרות לבני המשפחה למצוא מרחב לתמיכה רגשית וחברתית, לקדם קשרים משמעותיים עם הורים נוספים ולהדק את הקשר עם מחלקות השירותים החברתיים ברשויות המקומיות. הקרן שואפת לסייע לרשויות לפתח קבוצות הורים גם במקומות שבהם אין מרכז למשפחה, ולהרחיב את המענה למשפחות שאינן צורכות לרוב שירותי תמיכה.

סל התכנים לקבוצות ההדרכה והטיפול מגוון, וכולל נושאים כמו פיתוח אוטונומיה ועצמאות, מערכות יחסים משפחתיות, אפטרופסות, צמתי חיים ומעברים, התנהגות מאתגרת ומיניות, עיבוד טראומה ותקשורת, וכן פעילויות בהקשר רב-תרבותי. לרשויות ניתנה גם האפשרות להציע תכנים נוספים בהתאם לצורכיהן. המענק ניתן בהתאם לגודל הרשות, תוך הצבת קריטריונים להצעות (כגון מינימום 12 משתתפים בקבוצה תהליכית, לפחות 15 שעות, הנחיה על ידי אנשי מקצוע מוסמכים ובעלי ניסיון, התאמת התכנים לייצוג כלל החברה הישראלית ומשפחות של אנשים עם מוגבלות שכלית, ועדיפות לרשויות ללא "מרכז למשפחה").

מטרות ההערכה

המטרה המרכזית של הערכת מענק "קשת" הייתה לבחון את תרומתו לפיתוח קבוצות הדרכה וטיפול למשפחות של אנשים עם מוגבלות, ואת תרומת הקבוצות למשתתפים בהן – הן מבחינת סיוע בהתמודדות האישית, והן מבחינת תרומתן ליצירת קהילה ולקשר עם המחלקה לשירותים חברתיים ברשות. מטרה נוספת הייתה להעריך את תרומת המענק לתמיכה וחיזוק מרכזים למשפחה (ברשויות בהן קיימים) והרחבת האפשרויות והמענים שהם מספקים לאוכלוסייה עם מוגבלות ובני משפחותיהם. באופן ממוקד, מטרות ההערכה היו:

- בחינת האפשרויות והחסמים של המרכזים למשפחה (או הרשויות בהיעדר מרכז) ותרומת מענק "קשת".
- הערכת שביעות רצון המשתתפים ותרומת הקבוצות ברכישת ידע וכלים, תמיכה רגשית וקהילתית, הגדלת מעגלים חברתיים וחיזוק קשר עם הרשות.

- בחינת מידת ההשתתפות של קהלים חדשים שטרם לקחו חלק בפעילויות המרכזים או הרשות.
- בחינת מידת המורכבות בתהליך הגשת הבקשה למענק ורלוונטיות התכנים שהוצעו במסגרת הקול הקורא.
- זיהוי אתגרים וקשיים של הרשות ושל המשתתפים בקבוצות, בהקשר של המענק.

מתודולוגיה

מדגם ההערכה כלל שני קהלי יעד שהשיבו על השאלונים: 13 מתכללי המיזם ברשויות המקומיות (מתוך 16), ו-102 משתתפי הקבוצות (ב-14 מתוך 16 רשויות). משתתפי ההערכה השיבו על שאלונים מקוונים שפותחו על ידי צוות יחידת 'מכלול' של קרן שלם, בשפה העברית, הערבית והרוסית. השאלון למשתתפי הקבוצות עסק בשביעות רצונם ותרומת ההשתתפות בקבוצה, מהשוואה בין ההשתתפות בקבוצה זו לקבוצות אחרות בהן השתתפו בעבר, וכן לכוונות להשתתפות נוספת בעתיד. השאלון למתכללים עסק בתרומת המענק למרכזים למשפחה או לרשויות, במידת ההתאמה של המענק לצרכיהם, באפשרויות שהמענק פתח בפניהם ובחסמים והקשיים הקיימים בהקמת קבוצות כאלה. תהליך ההערכה החל בסיום פעילותה של כל קבוצה ברשויות השונות, זאת על ידי מילוי השאלון המקוון במפגש האחרון של הקבוצה. למשיבים הובהר כי המידע שנאסף אנונימי ומשמש למטרות הערכה בלבד. הנתונים שהתקבלו הועברו ליחידת 'מכלול', עובדו ונותחו באמצעות שיטות כמותיות ואיכותניות לניתוח נתונים.

ממצאים - ממצאי ההערכה מעיני משתתפי הקבוצות:

- שביעות רצון ותרומה גבוהה: רוב מוחלט של המשתתפים (98%) דיווחו שנהנו במידה רבה עד רבה מאוד מההשתתפות בקבוצה, 90% ציינו שהקבוצה העשירה את הידע שלהם במידה רבה עד רבה מאוד, ו-92% דיווחו שקיבלו כלים חדשים שניתן ליישם. משתתפי הקבוצות ציינו מספר תרומות מרכזיות שגובשו מתוך התמות שעלו: העמקת ידע וכלים להתמודדות ($f=40$), תמיכה הדדית, שייכות ויצירת קשרים ($f=27$), העצמה, ביטחון והתמודדות רגשית ($f=25$), וזמן איכות לעצמם ($f=8$).
- הבדלים חיוביים מקבוצות קודמות: כמחצית מהמשתתפים השתתפו בקבוצות דומות בעבר, אך הצביעו על ההבדל בין הקבוצה הזו לקבוצות הקודמות – לרוב לטובת הקבוצה של מענק קשת, מבחינת כמה היבטים: מבנה והרכב הקבוצה הומוגני יותר, תוכן ממוקד, ברור ומקצועי, דינמיקה קבוצתית משמעותית ואווירה טובה בקבוצה, חווייה אישית שהקבוצה סיפקה, ותפקוד המנחה שנתפס בעיניהם כעת כבעל ידע וניסיון. באופן כללי, הקבוצה הנוכחית נתפסה כממוקדת, מותאמת יותר, מכילה, מאורגנת, מכילה, עם מנחות מקצועיות.
- קשיים מועטים: רובם המכריע של המשתתפים (92%) דיווחו שלא חוו קשיים במהלך ההשתתפות. מבין אלו שצינו קשיים (8%), עלו קשיים הנוגעים להיבטים פיזיים, השתתפות לא עקבית, הרכב קבוצה מגוון מדי, ולעיתים התמקדות יתר בנושאי דת והלכה.
- כוונות עתידיות והמלצות: נמצאה מוכנות ורצון רב להמשכיות, וזאת ניתן לראות בכך ש-99% מהמשתתפים הביעו עניין להשתתף בקבוצה נוספת בעתיד, ו-100% המליצו לבני משפחה אחרים להשתתף בקבוצה מסוג זה. ההמלצות נבעו מההעצמה האישית, הלמידה והכלים המעשיים שרכשו, שביעות הרצון הכללית, התמיכה הרגשית, ותחושת השייכות והקהליות שנוצרה.

ממצאי ההערכה מעיני מתכללי המיזם ברשויות המקומיות

- קיום מרכז למשפחה וחסמים שעמדו בפניהם: רוב הרשויות (85%) דיווחו על קיומו של מרכז למשפחה פעיל ברשות, עם זאת, היו לא מעט חסמים שמנעו מהם להוציא לפועל קבוצות כאלו, ביניהם: תקציבים מועטים, קשיים בגיוס משתתפים ובהתמדתם, והיבטים תפעוליים וארגוניים (אורך, קושי באיתור זמן מתאים, ועוד).
- תרומתו הייחודית של מענק קשת: המענק איפשר למרכזים למשפחות לקיים פעילויות ספציפיות מעבר לשוטף, כולל קבוצות איכותיות עם תוכן ייחודי שלא היה מתאפשר בלעדיו. כמו כן, המענק איפשר לפתח ולהרחיב את התמיכה לקבוצות אוכלוסייה מגוונות, כגון הורים דוברי רוסית, אבות, בני משפחה מטפלים, וקהלים שלא נכללו קודם לכן. המענק אף איפשר לבנות תשתית איכותית וחזקה למרכז ולסייע בשיווקו. המענק שימש כזרז חשוב להרחבת מגוון השירותים, ואפשר הקצאת משאבים לפתיחת קבוצות תמיכה חשובות, לרבות קבוצות תהליכיות וטיפוליות ולא רק פעילויות חד-פעמיות.
- התאמת נושאי המענק והרחבת ההשתתפות: כל המתכללים ציינו שהתכנים שהוצעו במסגרת המענק נתנו מענה הולם לצרכי הרשות. 77% מהמתכללים דיווחו על עלייה בהיקף המשפחות המשתתפות, 77% מהם דיווחו כי הצליחו להגיע לקהלים חדשים שעד כה לא קיבלו מענה (אבות, אחים, דוברי רוסית ועוד).
- ערך מוסף והמלצות לעתיד: המתכללים תפסו את המענק כבעל ערך מוסף משמעותי, המאפשר פתיחת יותר קבוצות, הגדרת קהלי יעד ונושאים ספציפיים, ומתן מענה לטווח גילאים רחב יותר. המתכללים הביעו הערכה רבה ותודה על תרומתו החיובית והמשמעותית של המענק, אשר נתפס כ"איכותי ותורם רבות" וכ"הזדמנות לספק שירות ייחודי ונהדר למשפחות".
- המלצות לשיפור: לא להגביל את המענק רק לאוכלוסיות עם מוגבלויות (מתוך תפיסה של התמודדות עם אתגרי הורות דומים לכל המשפחות), התייחסות לקושי בהתמודדות עם תנאי מינום של מספר משתתפים, לנוכח נשירה אפשרית, וכן התעסקות מוקדמת עם מסמכים והצעות מפורטות.

תובנות והמלצות

- מענק קשת נתפס, הן על ידי המשתתפים והן על ידי המתכללים ברשויות, כמיזם מוצלח ומשמעותי שהביא לתרומה ניכרת. הוא איפשר להסיר חסמים קיימים, להרחיב ולהעמיק את מגוון השירותים הניתנים למשפחות עם צרכים מיוחדים, להגיע לקהלים חדשים, ולספק תמיכה איכותית וכלים מעשיים המשפרים את חווית ההורות ואת איכות החיים של המשפחות.
- התרומה של הקבוצות, כפי שדווחה באופן חופשי (בשאלה פתוחה) על ידי משתתפי הקבוצות (העמקת ידע, הבנה ורכישת כלים / תמיכה הדדית, שייכות ויצירת קשרים / העצמה, ביטחון, חיזוק התמודדות רגשית/ זמן איכות לעצמם/ן) - מתיישבת בצורה יפה ומדויקת עם מטרות מענק קשת שהוגדרו מראש, מה שמחזק את מידת הדיוק בתכנון הקבוצות ובהפעלתן באופן קוהרנטי עם התכנון. כמו כן, ניכר כי הקבוצות הצליחו לתת כלים משמעותיים למשתתפים, ולהעלות את תחושת המסוגלות הכללית שלהם, ואת המסוגלות בקבלת החלטות כאשר הם שלמים לגביהן. יכולת התמודדות טובה יותר וחיזוק התא המשפחתי עשוי לעודד השארת ילדים בחיק המשפחה ופחות הוצאה למסגרות חוץ-ביתיות.
- התייחסויותיהם של המשתתפים לגבי ייחודיותן של הקבוצות הללו לעומת קבוצות קודמות בהן השתתפו בעבר מלמדות ומחזקות את התהליך שנעשה מול כל רשות בבנייה, בתכנון ובדיוק של הקבוצות שנפתחו

- הן מבחינת המיקוד שלהן בקהל יעד ואוכלוסייה הומוגנית, הן מבחינת תוכן מקצועי, מוגדר ומובנה סביבו נבנו הקבוצות הללו, והן מבחינת קביעת סטנדרטים גבוהים למנחי הקבוצות. קרי, מסקנה שעולה מממצאים אלו היא החשיבות של התעקשות על: תוכן מובנה לכל קבוצה, הגדרת אוכלוסיית יעד מדויקת, ובחירת מנחים עם רקע וניסיון טיפולי מתאים.

- רצון המשתתפים בקבוצות להיות חלק מקבוצה נוספת ואף המלצתם לאחרים להשתתף בקבוצות אלו – נותנים חיזוק נוסף לתרומה המשמעותית של מיזם מענק קשת.
- הסקר מצביע על החשיבות של קיום המרכזים למשפחה ביצירה והפעלה של קבוצות אלו. מתוך כך, עלתה תובנה כי נדרש להשקיע ולעודד רשויות בהן אין מרכז למשפחה להגיש הצעות למענק קשת. נדרשת הן עבודת שיווק והן סיוע והכוונה רבה יותר לרשויות אלו, ייתכן בעזרת המפקחים המחוזיים.
- תרומה משמעותית מאוד של המענק היא העלייה בהיקף המשפחות הלוקחות חלק בפעילות, וכן, האפשרות לפתוח קבוצות לקהלי יעד חדשים ולקבוצות ייחודיות ספציפיות.
- חשוב לציין כי על אף שהתקבלו בקשות לקבוצות של אחים צעירים, מטרתו של מענק קשת היתה להתמקד בעיקר בהורים, כמטפלים העיקריים, ולשחרר לרשויות תקציבים לעסוק בקבוצות אחרות שהמרכזים יכולים ליזום כגון קבוצות לאחים או קבוצות דיאדיות.
- ממצאי ההערכה יכולים ללמד על תרומת המענק ועל הצלחותיו, אך יכולים במקביל לשמש עבור המתכללים ברשויות כמודלינג לאופן בו נכון לבנות ולתפעל קבוצות מסוג זה. זאת בעיקר לנוכח ההבדלים שצינו משתתפי הקבוצות בין הקבוצות הנוכחיות (במסגרת מענק קשת) לבין קבוצות קודמות בהם השתתפו. באמצעות התהליך שעברו המתכללים מול קרן שלם ומנהל מוגבלויות בגיבוש הקבוצות – ובזכות הממצאים המוצלחים של הקבוצות שגובשו – יוכלו המתכללים להמשיך ולפתח קבוצות נוספות בעתיד, על בסיס עקרונות אלו.
- הרעיון למענק קשת עלה מתוך צורך שקיים בשטח, אולם השותפות המשמעותית בין קרן שלם למנהל מוגבלויות הצליחה להציף את הצורך הזה. מעבר לזיהוי הצורך נדרש היה גם למקד ולהשלים את החסר בשטח – וזאת ניתן היה לעשות בעזרת הניסיון וההיכרות עם השטח מחד, ובעזרת שיתוף הפעולה ההדוק עם המתכללים ברשויות, מנגד. ממצאי ההערכה מדגישים את הצורך העז שאכן היה קיים ואת התרומה המשמעותית של המענק במתן מענה לצורך זה.
- בעקבות הממצאים עלתה הצעה לדרוש ביצוע מיפוי צרכים בכל רשות שמבקשת להגיש בקשה למענק זה.
- קיים שיתוף פעולה פורה עם הרשויות במחוז צפון וכדאי לעודד זאת גם עם יתר המחוזות.
- חשוב לציין כי המענק הזה הצליח לרקום עור וגידים ולצאת לפועל **בתוך שנה של מלחמה**, עם כל ההשלכות הנוגעות לכך (כולל רשויות מפונות). פתיחתן של 111 קבוצות במהלך השנה הראשונה של המיזם – תומכת אף היא בצורך העצום של השטח במענק זה.

• [לפריט המלא](#)

• [למאגר המחקרים של קרן שלם](#)

• [למאגר כלי המחקר של קרן שלם](#)

